

Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen

Projektin 2007–2009 keskeiset tulokset

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:13

Monica Melen-Paaso

Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen

Projektin 2007–2009 keskeiset tulokset

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:13

Monica Melen-Paaso

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto /
Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Taitto / Ombrytning: Erja Kankala, opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN 978-952-263-020-9 (PDF)
ISSN-L 1799-0343
ISSN 1799-0351 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja/Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2011:13

Sisältö

1	Tausta ja johdanto	5
1.1	Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen -projekti	5
1.2	Kansainväliset julistukset ja tavoitteet	6
2	Gloaalikasvatuksen tehtävä (missio)	8
3	Gloaalikasvatuksen arvopohja ja soveltaminen	10
4	Gloaalikasvatuksen päämäärä (visio)	13
5	Vastuullisuuden kasvamisen toimintaympäristö	15
6	Esimerkkejä globaalikasvatuksen oppimisympäristöistä	18
6.1	"Nuorena se on vitsa väännettävä"	18
6.2	Nuorisotyö ja globaalikasvatus	18
6.3	Nuorten osallisuuden edistäminen kuntien toiminnassa	19
6.4	Nuorisotyö oppimisympäristönä suhteessa kouluun	20

Gloaalivastuuprojektin 2007–2009 tulos pähkinänkuoressa

Gloaalikasvatuksen tehtävä eli missio on avata ihmisten silmät ja mieli maailman todellisuudelle ja herättää heidät toimimaan kaikille kuuluvien ihmisoikeuksien sekä oikeudenmukaisemman ja tasa-arvoisemman maailman puolesta. Gloaalikasvatuksen tehtävänä on tukea ihmisen kasvua maailmanlaajuiseen vastuuseen kestävästä tulevaisuudesta. Gloaalikasvatuksen päämäärä eli visio on kaikkien kansalaisten globaali vastuu hyvästä elämästä ja kestävästä tulevaisuudesta.

Gloaalikasvatuksella edistetään kansalaisten globaalivastuuta.

Projektin aikana kehitetty globaalivastuun käsite ja siihen nivoutuva teoriaan ja käytännön kokemuksiin perustuva, uudenlainen näkemys globaalikasvatuksesta on syntynyt tämän globaalivastuuprojektin tuloksena. Gloaalivastuu on käsitteenä kokonaan uusi, ja sen sisällöllinen ja menetelmällinen määrittely on tapahtunut opetusneuvos Monica Melén-Paason ja dosentti Taina Kaivolan yhteistyönä.

	Liite 1: Gloaalivastuuprojektin ohjausryhmän jäsenet ja asiantuntijat	22
	Liite 2: Opetusministeriön globaalikasvatusta ja globaalia vastuuta käsittelevät julkaisut 2007–2009	25

"Exposed". Lily Maria Ehnborgin kuvitusta julkaisussa Kaivola, T. & M. Melén-Paaso (2007, eds.) Education for Global Responsibility – Finnish Perspectives. Opetusministeriön julkaisuja 2007:31, 116.

1 Tausta ja johdanto

Tämän asiakirjan taustana on projekti ”Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen / Fostran till globalt ansvar, joka pohjautuu Kansainvälisyyskasvatus 2010 ohjelmaan (KVK 2010). Projektin lähtökohtana oli pääministeri Matti Vanhasen toisen hallitusohjelman yhdistävät arvot: ”ihmisen ja luonnon tasapaino, vastuu ja vapaus, välittäminen ja kannustaminen sekä sivistys ja osaaminen.” Projektin keskeinen tavoite oli lisätä globaalikasvatuksen laatua ja vaikuttavuutta.

1.1 Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen -projekti

Keväällä 2007 asetetun projektin tehtäviksi annettiin arvioida globaalikasvatuksen ja sen avainkäsitteiden merkitystä kansallisessa ja kansainvälisessä politiikkakehyksessä sekä esittää näkemys globaalikasvatuksen nykytilanteesta ja kehittämistarpeista Suomessa. Tämän toimeksiannon lopputulokset on dokumentoitu projektin tuottamassa seitsemässä julkaisuissa, joita on laajasti levitetty informaatio-ohjaustarkoituksessa Suomessa (ks. liite 2).

Projektin sisällöllinen loppujulkaisu ”Tulevaisuus meissä. Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen” (<http://www.minedu.fi//OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm40.pdf>) käsittelee globaalikasvatuksen teemoja ja toimijoita sen tiedon, ymmärryksen ja kokemuksen pohjalta, jota projektin ohjausryhmä on työstänyt useiden viiteryhmiensä kanssa kevästä 2007 lähtien. Erityisenä tavoitteena projektissa oli käsitellä globaalikasvatuksen yhteydessä yhteiskunnassamme esiin nousevia haasteita sekä tarkastella elämän moninaisia oppimisen areenoita. Työ eteni siten, että ensin selkiytettiin globaalikasvatuksen käsitteellinen viitekehys nojautuen projektiin kutsuttujen tutkijoiden asiantuntemukseen sekä tutkijatapaamisiin. Sen jälkeen lähdettiin seminaarien ja työpajojen myötä hakemaan oppia kentältä, eli ruohonjuuritasolta, sieltä missä toiminta tapahtuu. Näin käsitteellisestä viitekehuksesta muodostui projektin teoreettis-käytännöllinen viitekehys. Projektin työhön 2007–2009 osallistui toistatuhatta ihmistä. Ohjausryhmän jäsenet ja asiantuntijat on esitelty liitteessä 1.

Gloaalivastuuprojektin ohjausryhmän loppuraportti (http://www.minedu.fi//OPM/Julkaisut/2010/Gloaalivastuuprojektin_ohjausryhman_loppuraportti.html?lang=fi) osoitettiin opetusministeriölle otettavaksi huomioon ministeriön toimintapolitiikassa ja ohjauksessa. Ohjauksella tarkoitetaan kaikkia niitä mekanismeja, joilla opetusministeriön hallinnon toimintaa säädellään, suunnataan ja toteutetaan toiminnalle asetettuja tavoitteita. Ohjausryhmän loppuraportti (opetusministeriön julkaisuja 2010:9) edustaa periaatteita,

joita opetusministeriössä (nykyään opetus- ja kulttuuriministeriössä) parhaillaan työstehtävään otettavaksi huomioon ministeriön hallinnonalan strategisessa ohjauksessa.

Tämä projektin keskeisiä tuloksia kuvaava asiakirja on tarkoitettu ministeriön kohde- ja sidosryhmille. Tutkija Petri Cederlöf (opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama nuorisotyön seurantatutkimus, Humanistinen ammattikorkeakoulu) on täydentänyt asiakirjan sisältöä huomioilla nuorisotyöstä suhteessa projektin tuloksiin (luvut 6.2. ja 6.4.)

1.2 Kansainväliset julistukset ja tavoitteet

Globaaliin vastuuseen on kiinnitetty huomiota koko kuluneen vuosikymmenen ajan kansainvälisillä foorumeilla. Tämä korostaa aiheen tärkeyttä ja yleismaailmallista luonnetta.

YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2000 YK:n vuosituhatjulistuksen. Myös Suomi on sitoutunut vuosituhatjulistuksen maailmanlaajuisesta vastuusta ohjaaviin arvoihin, joihin kuuluvat:

- vapaus, tasa-arvoisuus, solidaarisuus, suvaitsevuus, kunnioitus luontoa kohtaan sekä yhteisvastuu;
- rauhan, turvallisuuden ja aseistariisunnan keskeinen merkitys maailmanyhteisölle;
- kehitys ja köyhyyden poistaminen;
- yhteisen ympäristömme suojeleminen;
- ihmisoikeudet, demokratia ja hyvä hallinto;
- heikomprien suojeleminen;
- vähiten kehittyneiden maiden erityistarpeiden kohtaaminen; sekä
- monenkeskisen järjestelmän vahvistaminen.

Näihin arvoihin pohjautuvat vuosituhatjulistuksen kehitystavoitteet (Millennium Development Goals, MDG) ovat perusta YK:n kehityspoliittiselle ja kestävästä kehitystä edistävälle toimintapolitiikalle¹. YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa Riiossa vuonna 1992 hyväksyttiin Agenda 21 -toimintaohjelma, jossa kestävästä kehityksen edistäminen sai kansainvälisesti sovitut tavoitteet. Vuoden 2002 elokuussa Johannesburgin YK:n kestävästä kehityksen huippukokouksessa luotiin yhteinen toimintasuunnitelma Agenda 21 -ohjelman tueksi. Tämän toimintasuunnitelman mukaisesti YK:n yleiskokous päätti joulukuussa 2002 julistaa vuodet 2005–2014 kestävästä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmeneksi (DESD, Decade of Education for Sustainable Development). Vuosi 2010 on YK:n vuosituhatavoitteiden teemavuosi.

Maastrichtissa marraskuussa 2002 pidetyn kansainvälisten järjestöjen laajapohjaisen konferenssin lähtökohtia olivat YK:n vuosituhatavoitteet, Johannesburgin YK:n kestävästä kehityksen huippukokous sekä YK:n kestävästä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmenen 2005–2014 tavoitteet ja toimenpiteet. Globaalikasvatuksen tehtävän, eli mission, ja globaalikasvatuksen viiden ulottuvuuden määrittely perustuu tässä konferenssissa hyväksytyyn Global Education -julistukseen. Globaalikasvatuksella tuetaan kasvamista maailmanlaajuiseen vastuuseen kestävästä tulevaisuuden edistämiseksi. Kestävä kehitys on globaalikasvatuksen avainulottuvuus, johon sen muut ulottuvuudet liittyvät.

Tammikuussa 2003 Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous kehotti jäsenvaltioitaan edistämään globaalikasvatusta vahvistaakseen yleistä tietoisuutta kestävästä kehityksestä. Yleiskokous korosti, että kestävästä kehityksen edistämiseksi globaalikasvatus

¹ ks. esim. <www.ihmisoikeudet.net/ykn-vuosituhatavoitteet>.

on välttämätöntä, jotta kaikilla kansalaisilla olisi edellytykset ymmärtää maailmanlaajuisia yhteiskuntaamme ja osallistua siihen täysivaltaisina, kriittisesti ajattelevina maailmankansalaisina.

Marraskuussa 2007 Euroopan unioni sitoutui edistämään ja tukemaan kansainvälisyyskasvatustyötä julkaisemalla strategian ”The European Consensus on Development: A Strategy Framework for Development Education and Awareness Raising”. Sen tarkoituksena on tiivistää yhteistyötä eri toimijoiden välillä mm. tukemalla kansallisia strategioita².

Opetusministeriö julkisti alkuvuodesta 2007 Kansainvälisyyskasvatus 2010 -ohjelman. Ohjelmaan koottiin kansainvälisyyskasvatuksen kansalliset kehittämistavoitteet ja suositukset niiden toimeenpanosta. Ohjelma on Suomen ensimmäinen kansallinen, yhteiskunnan eri sektoreita huomioiva, kansainvälisyyskasvatuksen ohjelma.

Kansainvälisyyskasvatus 2010 -ohjelman taustalla oli Euroopan neuvoston North-South Centerin vuonna 2004 laatima vertaisarviointi, jonka tärkeimpänä suosituksena oli kansainvälisyyskasvatusta ohjaavan strategian laatiminen Suomelle keskeisten viranomaisten ja toimijoiden yhteistyönä.

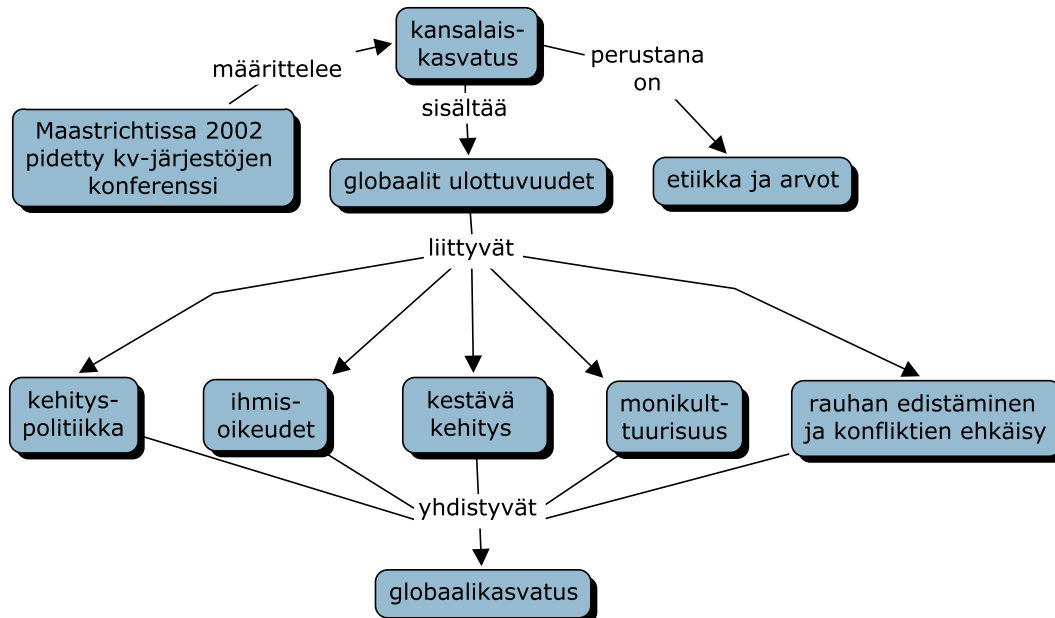
Kansainvälisyyskasvatus 2010 -ohjelman pohjalta opetusministeriö käynnisti myöhemmin vuonna 2007 kolmivuotisen ”Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen” -projektin. Projektissa käsitteelliseksi perustaksi otettiin Suomen globaalikasvatusta koskevan kansainvälisen arvioinnin (2004) viitekehys ns. Maastrichtin konferenssin (2002) julistus ja siihen liittyvät asiakirjat.

² Lähde: <www.deeeep.org/fileadmin/user_upload/downloads/Consensus_on_DE/DE_Consensus-EN.pdf>

2 Globaalikasvatuksen tehtävä (missio)

Gloaalikasvatuksen tehtävä eli missio on avata ihmisten silmät ja mieli maailman todellisuudelle ja herättää heidät toimimaan kaikille kuuluvien ihmisoikeuksien sekä oikeudenmukaisemman ja tasa-arvoisemman maailman puolesta³. Globaalikasvatuksella tehtävänä on tukea ihmisen kasvua maailmanlaajuiseen vastuuseen kestävästä tulevaisuudesta.

Gloaalikasvatus kattaa kansalaiskasvatuksen seuraavat globaalit ulottuvuudet: ihmisoikeuksien, monikulttuurisuuden, kehityspolitiikan ja kestävä kehityksen sekä rauhan edistämisen ja konfliktien ehkäisemisen kasvatuksen, koulutuksen ja ohjauksen keinoin (kuvio 1).

Kuvio 1. Maastrichtin 2002 konferenssin julistuksen mukaan globaalikasvatus muodostuu viidestä kansalaiskasvatuksen globaalista ulottuvuudesta. Kansalaiskasvatuksen perustana ovat etiikka ja siihen nivoutuvat arvot.

³ <www.coe.int/t/dg4/nscentre/GEguideline_presentation_en.asp>

Nämä globaalikasvatuksen viisi ulottuvuutta eivät ole toisistaan erillisiä. Ne liittyvät tavalla tai toisella toisiinsa ihmisen kasvussa kohti maailmanlaajuista vastuuta; silloin kun yksi ulottuvuuksista, - esimerkiksi kasvu monikulttuurisuuden kunnioittamiseen, - on fokuksessa, ovat neljä muuta ulottuvuutta myötävaikuttamassa tähän kasvuun enemmän tai vähemmän tiedostettuina, pienemmällä tai suuremmalla painotuksella.

Gloaalikasvatuksen tehtävän toteutuminen voidaan kuvata ihmisen kehitysprosessina, joka etenee seuraavien vaiheiden kautta: 1) yhteiskuntamme ja maailmamme ymmärtäminen, 2) oivallus siitä, että kun ihmisellä on vapaa tahto on hänellä myös sekä valinnan mahdollisuus että vastuu tekemistään valinnoista, 3) henkilökohtaisen etiikan muodostaminen valintojemme pohjaksi, 4) moraalin, eli hyvän ja oikean käytöksen sääntöjen omaksuminen, 5) toiminta kaikille kuuluvien ihmisoikeuksien sekä oikeudenmukaisemman ja tasa-arvoisemman maailman ja kestäväen tulevaisuuden puolesta⁴.

⁴ Rydén, L. 2009. Epilogue – Some insights from the project Education for Global Responsibility. Teoksessa Lampinen, J. & M. Melén-Paaso (toim.), 156–162.

3 Globaalikasvatuksen arvopohja ja soveltaminen

Globaalikasvatuksella ja sen viidellä ulottuvuudella on yhteinen perusta: globaali etiikka ja siihen nivoutuvat arvot. Kaikkien ihmisoikeuksien kunnioittamista, monikulttuurisuuden ymmärtämistä ja arvostamista sekä ekologista tiedostamista voidaan pitää globaalin etiikan toimeenpanon ja toteutumisen edellytyksinä. Ihmisen toimintaa pidetään yhteiskunnassamme eettisenä silloin, kun se noudattaa yleisesti hyväksytyjä moraalisia arvoja. Moraalilla ja moraalisisilla arvoilla viitataan yleisesti hyväksytyihin käsityksiin hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä. Esimerkki ihmiskunnan kunnioittamisesta on se, että ihmisiä kohdellaan ”subjekteina” eli toimijoina eikä toiminnan välineinä. YK:n ihmisoikeudet antavat periaatteet, joita vastaan me voimme tarkastella omaa ja muiden kulttuuria sekä puntaroida arvojamme; ne ovat maailmanlaajuisesti hyväksytyjä ja täten subjektiivisista arvolatauksista vapaita.

Kun globaalikasvatuksen viisi ulottuvuutta yhdistetään toisiinsa niiden arvojen pohjalta, joita ne ajatuksissamme ja toiminnassamme edustavat, avautuu uusia näkökulmia:

- Monikulttuurisuus ei ainoastaan edellytä kulttuurista lukutaitoa ja vuorovaikutusta, vaan olettaa myös, että kaikki kulttuurit ovat samanarvoisia. Lähtökohtaisesti ihmisoikeudet ovat siis samat kaikissa kulttuureissa.
- Rauhan edistäminen ja konfliktien ehkäisy perustuu ajatukseen, että konfliktit tulee selvittää ilman väkivaltaa, elämää ja ihmisoikeuksia kunnioittaen. Useimmiten konfliktien synnyn suurin yksittäinen osatekijä on yhteiskunnallinen eriarvoisuus.
- Johannesburgin huippukokouksessa (2002) kestävä kehitys määriteltiin kokonaisuutena, jossa otetaan tasavertaisina ja toisiinsa vaikuttavina ulottuvuuksina huomioon ekologinen, taloudellinen sekä sosiaalis-kulttuurinen ulottuvuus.
- Suomen kehityspoliittisen ohjelman (2007) mukaan Suomen kehityspoliitikalla vaikutetaan maailmanlaajuisiin ponnistuksiin köyhyyden poistamiseksi taloudellisesti, yhteiskunnallisesti ja ekologisesti kestävä kehityksen avulla.
- Kestävä kehitys ja kehityspoliittikka ovat kuin kolikon kruuna ja klaava. Kestävä kehityksen edistäminen edellyttää globaalissa maailmassamme kehityspoliittisia toimia. Toisaalta kehityspoliittinen toiminta tähtää kestävään kehitykseen. Kestävä kehitys on prosessi, joka tähtää kaikille ihmisille hyvään ja oikeudenmukaiseen elämään sekä kestävään tulevaisuuteen.

- Ihmisoikeudet ovat arvoja, joiden tulee ohjata meidän toimintaamme toisiamme kunnioittavina kansalaisina. Toisaalta ihmisoikeuksien toteutuminen on kriteeri, jonka pohjalta kansalaisten ja yhteiskuntamme toiminnan globaalia vastuullisuutta arvioidaan.

Edellä kuvatun pohjalta voimme päätellä, että ihmisoikeudet ja niiden kunnioittaminen on globaalikasvatuksen viiden ulottuvuuden pienin yhteinen nimittäjä ja täten globaalikasvatuksen eetos.

Mitä ihmisoikeudet perimmiltään ovat? Mitä arvoja ne edustavat?

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus hyväksyttiin YK:ssa vuonna 1948. Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan jokaiselle ihmiskunnan jäsenelle yhtäläisesti kuuluvia oikeuksia. Ihmisoikeusjulistus perustuu siten yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatteisiin.

1. artikla. Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.
2. artikla. Jokainen on oikeutettu kaikkiin tässä julistuksessa esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta.

Ihmisoikeuksien perusajatuksena on, että ihmiskunnan jokaisella jäsenellä on luonnollinen arvo ja jokainen ihminen on samanarvoinen, eli kaikilla ihmisillä on yhtäläinen ihmisarvo. Tästä johtuen ihmisillä on myös luovuttamattomia oikeuksia. Näitä oikeuksia ovat esimerkiksi oikeus elämään ja vapauteen, omantunnon ja uskonnon vapauteen sekä oikeus työhön ja sosiaaliturvaan.

Vastuu ihmisoikeuksien toteutumisesta on kaikilla: sekä yksilöillä, että yhteiskunnallisilla toimijoilla. Julkisen vallan on turvattava ihmisoikeuksien toteutuminen huolehtimalla muun muassa siitä, että kansallinen lainsäädäntö vastaa ihmisoikeusveloitteita. Tämä on toteutettu Suomen nuorisolaissa (72/2006), jonka arvopohjan ytimessä on ihmisoikeuksien kunnioittaminen: Nuorisolain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohdina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Mutta aivan kuten globaalikasvatuksessa, eivät myöskään nämä nuorisotyön arvolähtökohdan ulottuvuudet ole toisistaan erillisiä. Ne liittyvät tavalla tai toisella toisiinsa nuorten kasvussa ja itsenäistymisessä, joka edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja, nuorisolain tarkoituksen mukaisesti.

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä, eli yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatteisiin. Yhdenvertaisuutta ja syrjäytymisen ehkäisemistä edistetään vahvistamalla nuorten kunnioitusta ihmisarvoa ja ihmisten luovuttamattomia oikeuksia kohtaan sekä esim. tukemalla hankkeita, joiden tavoitteena on kaikkien nuorten osallisuus.

Gloaalikasvatuksen viittä globaalia ulottuvuutta ja arvopohjaa on käsitelty projektin tutkija-artikkeleista koostuvassa julkaisussa ”Education for Global Responsibility – Finnish Perspectives”⁵ sekä ministeriön Etusivu-verkkolehden ”Teemana maailmanlaajuinen vastuu”-artikkelipalstalla⁶, joka esittelee projektin vaiheita syksystä 2007 lähtien käsitellen mm. globaalivastuuprojektin tulosten sovellettavuutta eri viitekehyksissä. Jokaisen artikkelin lopussa on linkki myös aiempiin kirjoituksiin ministeriön teemapalstalla sekä globaalivastuun materiaali- ja tietolähteisiin muiden tahojen verkkosivuilla.

⁵ Kaivola, T. & M. Melén-Paaso (2007; eds.). Publications of the Ministry of Education 2007:31. <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm31.pdf>

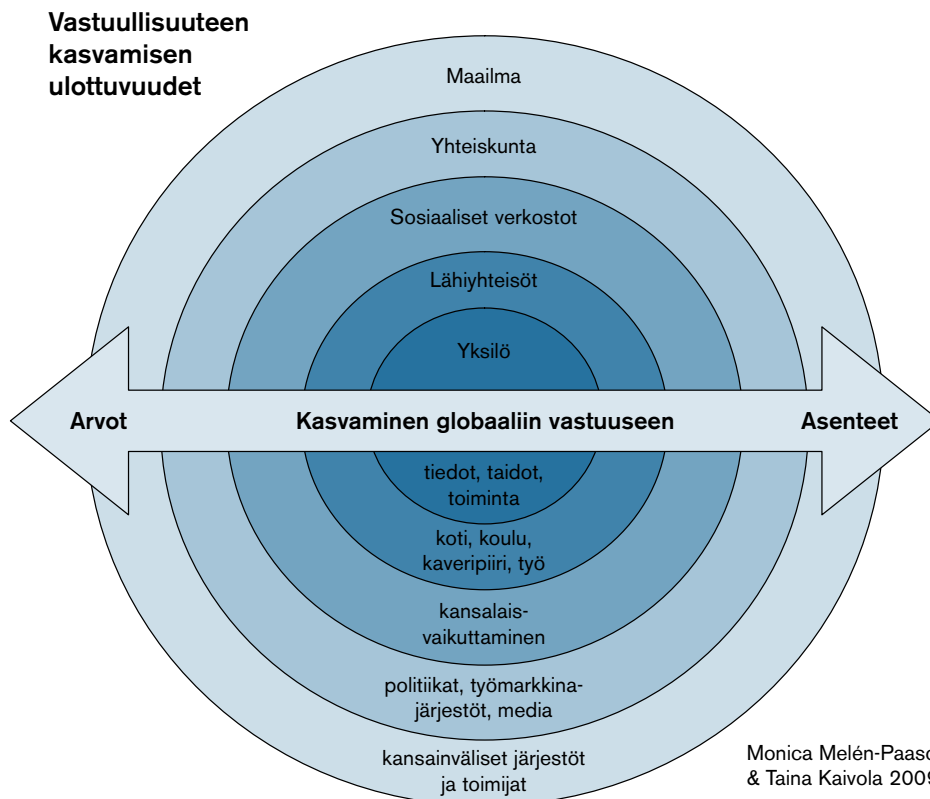
⁶ <http://www.minedu.fi/etusivu>

4 Globaalikasvatuksen päämäärä (visio)

YK:n kestävästä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmenen 2005–2014 tavoitteena on maailma, jossa jokaisella on mahdollisuus saada korkealaatuista koulutusta ja oppia sellaisia arvoja, käyttäytymistä ja elämäntapoja, joita tarvitaan hyvää elämää, kestävästä tulevaisuudesta ja myönteistä yhteiskunnallista muutosta varten.

Globaalikasvatuksen päämäärä on kaikkien kansalaisten globaali vastuu hyvästä elämästä ja kestävästä tulevaisuudesta.

Kansalainen on yksilö, jonka erilaiset identiteetit muovautuvat sosiaalisissa verkostoissa, kuten lähiyhteisöissä, kansalaisyhteiskunnan järjestöissä sekä vuorovaikutuksessa yhteiskunnan muiden eri toimijoiden ja median globaalien verkostojen kanssa. Yhteiskunta on sosiaalisten verkostojensa muodostama kokonaisuus. Näistä verkostoista ja niiden ulottuvuuksista muodostuu erilaisia kasvun kehiä, joiden kautta ymmärrys maailmasta rakentuu ja ymmärrys oman identiteetin ulottuvuuksista vahvistuu.

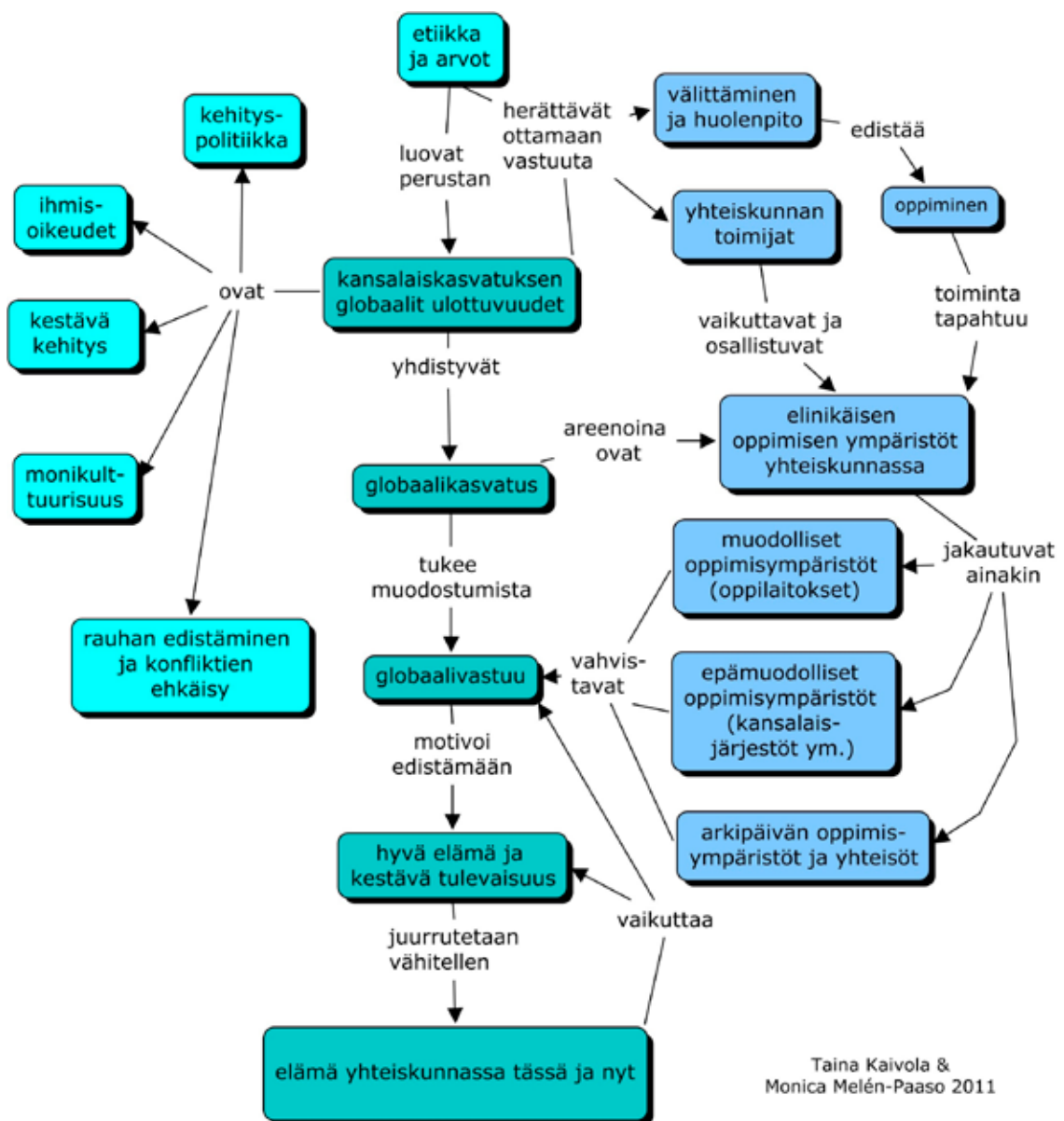

Kuvio 2. Vastuullisuuden kasvamisen ulottuvuuksista muodostuu kasvun kehiä.

Kuvion 2 tarkoituksena on kuvata, miten kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen alkaa yksilön omista arkipäivän päätöksistä ja toiminnoista, sekä laajenee ja muuttaa muotoaan erilaisissa sosiaalisissa verkostoissa. Globaalivastuun kantaminen omista arkipäivän päätöksistä ja toiminnasta ulottuu maantieteellisesti yhä kauemmaksi yksilöstä maailmanlaajuiselle tasolle asti. Kuvion kehät kuvastavat etäisyyden lisäksi myös yksilön kompetenssien kehittymistä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja toiminnassa voimaantumisen tai valtautumisen (empowerment) kautta.

Kaikilla kansalaisilla tulee olla mahdollisimman hyvät edellytykset ymmärtää maailmanlaajuisista yhteiskuntaamme ja osallistua siihen täysivaltaisina, kriittisesti ajattelevina maailmankansalaisina. Arvoilla ja niihin pohjautuvilla asenteilla on merkittävä rooli yksilön voimaantumisessa toimimaan aktiivina kansalaisina ja maailmankansalaisina. Vastuun ottaminen itsestä, toisista ja maapallostamme on ihmisen olemassaolon kannalta välttämättömyys. Välittäminen puolestaan on osa vastuuta. Vastuuseen kasvaminen ei tapahdu tyhjiössä, vaan onnistuakseen se vaatii turvallisia kontakteja toisiin ihmisiin sekä välittävää tukea ja ohjausta.

5 Vastuullisuuteen kasvamisen toimintaympäristö

Taina Kaivola &
Monica Melén-Paaso 2011

Kuvio 3. Globaalikasvatuksen toimintaympäristö kuvattuna käsitekarttatekniikalla (ks. Kaivola 2008. Käsitekartat ilmiöiden ja oppimisprosessien jäsentäjinä. Etusivu <http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2008/2102/kehitys.html>).

Inhimillisen toiminnan perusta on oppiminen. Opimme koko ajan ja läpi elämämme. Elinikäisen oppimisen ympäristöt yhteiskunnassa ovat moninaisia: muodollisia, epämuodollisia ja arkipäivän elämään liittyviä. Globaalikasvatuksen kannalta erityisen tärkeän oppimisen areenan muodostavat sellaiset yhteistoiminnan muodot ja verkostot, joissa on mahdollista kokeilla erilaisia rooleja ja omaksua uudenlaisia identiteettejä ja suhtautumistapoja monenlaisiin ihmisiin ja kulttuureihin.

Gloaalivastuuprojektin tarkastelunäkökulma on ollut koko yhteiskunta, keskeinen toiminto elinikäinen oppiminen ja keskeinen toimija kansalainen. Globaalikasvatuksen tehtävänä eli missiona on edistää maailmaa koskevan tietoisuuden kehittymistä sekä ihmisten kasvua toimimaan vastuullisina, osallistuvina ja kriittisinä kansalaisina ja maailmankansalaisina. Globaalikasvatuksella ja sen viidellä ulottuvuudella on yhteinen perusta: globaali etiikka ja siihen nivoutuvat arvot. Kaikkien ihmisoikeuksien kunnioittamista, monikulttuurisuuden ymmärtämistä ja arvostamista sekä ekologista tiedostamista voidaan pitää globaalin etiikan toimeenpanon ja toteutumisen edellytyksinä. Kestävä kehitys on globaalikasvatuksen avainulottuvuus ja ihmisoikeuksien antama arvopohja on globaalikasvatuksen eetos. Globaalikasvatuksen päämäärä eli visio on kaikkien kansalaisten globaali vastuu hyvästä elämästä ja kestävästä tulevaisuudesta.

Gloaalikasvatuksen toimintaympäristössä korostuu oppimisen merkitys sekä yksilöiden että yhteisöjen prosesseina. Oppimisen ja kasvamisen aikaansaamiseksi tarvitaan myös kasvatusta, kasvun tukemista ja ohjaamista. Vastuuseen ja välittämiseen kasvattaminen on enemmän kuin koulun tehtävä, se on jokaisen aikuisen velvollisuus ja etuoikeus kuten professori emerita Rauni Räsänen kirjoittaa artikkelissaan ”Opettajat sillanrakentajina ja globaalin vastuun muutosagentteina” (teoksessa Lampinen, J. & M. Melén-Paaso. toim. 2009):

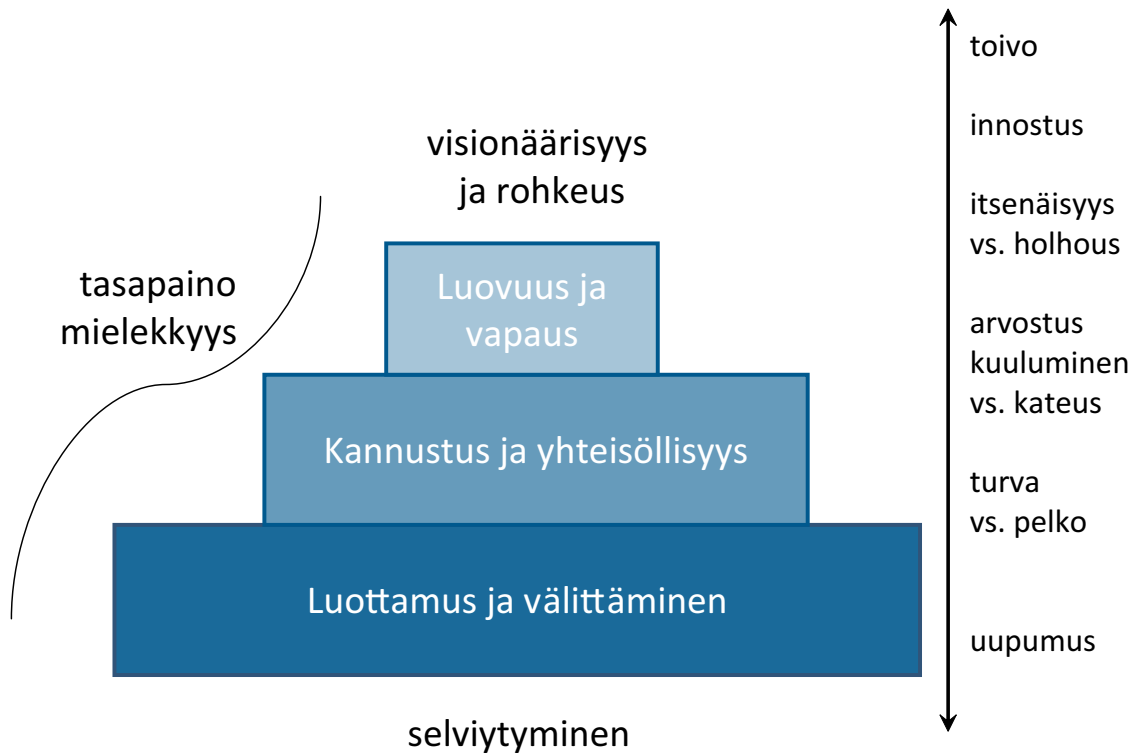
Vastuun ottaminen itsestä, toisista ja maapallostamme on ihmisen olemassaolon kannalta välttämättömyys. Välittäminen puolestaan on osa vastuuta ja elossapysymisen perusedellytys. Vastuuseen kasvaminen ei tapahdu tyhjiössä, vaan onnistuakseen se vaatii turvallisia kontakteja toisiin ihmisiin sekä välittävää tukea ja ohjausta.

Minkälaisia ovat vastuullisuuden ja välittämisen kehittymistä tukevat oppimisympäristöt? Ensinnäkin ne ovat ympäristöjä, joissa oppiminen on keskiössä ja sekä sosiaalinen että fyysinen ympäristö on ilmapiiriltään oppimiselle otollinen. Toisekseen liikkeelle lähdetään itse oppimistapahtumasta ja niistä tekijöistä, jotka myötävaikuttavat sen onnistumiseen. Tarkoituksena on auttaa oppijia voimaantumaa (empowerment) aktiivisiksi ja osallistuviksi toimijoiksi omilla toimintaympäristöissään.

Käsitellessään luovuuden kulttuuria teoksessaan Suomalainen unelma (2001, uusittu painos 2007) professori Pekka Himanen päätyy oppimisajatteluun, jonka mukaan oppiminen tapahtuu parhaiten rikastuttavassa vuorovaikutuksessa, jossa opettaja auttaa oppilasta löytämään luovuutensa sekä vahvistaa oppilaan kykyä olla toisten kanssa aidosti ja välittävästi. Himasen mukaan ensimmäinen askel on, että oppimistapahtumassa vallitsee luottamuksen ilmapiiri, joka antaa oppijalle turvallisuuden tunteen. Sen jälkeen tarvitaan rikastava yhteisö, jonka vuorovaikutuksessa oppija kokee tulevaisuuden kuulluksi ja jossa hän kokee saavansa tunnustusta. Tämä rikastava yhteisö ja siinä käytävät dialogit edistävät luovuuden syntyä ja kehittymistä, mikä tuo oppijalle iloa ja tunteen, että hän on tehnyt jotain merkityksellistä.

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle 2004 laatimassaan raportissa ”Katsaus tietoyhteiskuntamme syviin haasteisiin” Himasen kuvaamassa oppimistapahtuman tarvepyramidissa korostetaan välittämistä ja luottamusta oppijan inhimillisinä perustarpeina. Niiden varaan

rakentuvat sosiaaliset yhteisöllisyyden ja kannustuksen tarpeet sekä itsensä toteuttamiseen liittyvät vapauden ja luovuuden tarpeet. Näitä tarpeita voidaan pitää yksilön voimaannuttamisen kriittisinä menestystekijöinä.

Kuvio 4: Oppimistapahtuman tarvepyramidi (Himanen Tulevaisuus meissä -teoksen artikkelissa Melén-Paaso & Kaivola 2009).

Edellä kuvattu on sovellettavissa kaikkiin elinikäisen oppimisen ympäristöihin. Monet niistä ovat kuntien vastuulla; kuntien sivistys-, kulttuuri-, liikunta ja nuorisotoimi sisältävät lukuisia vastuullisuuteen kasvamisen ja oppimisen areenoita. Julkisina organisaatioina kunnilla on suomalaisessa yhteiskunnassa keskeinen vastuu kasvun ja oppimisen areenoiden kehityksestä. Niiden rinnalla keskeisiä toimijoita ovat kansalaisjärjestöt ja kirkko.

6 Esimerkkejä globaalikasvatuksen oppimisympäristöistä

6.1 ”Nuorena se on vitsa väännettävä”

Gloaalikasvatuksella tehtävänä on tukea ihmisen kasvua maailmanlaajuiseen vastuuseen kestävästä tulevaisuudesta. Kasvamisen aikaansaamiseksi tarvitaan myös kasvun ja oppimisen tukemista ja ohjaamista. Vanhaa suomalaista sananlaskua lainaten: nuorena se on vitsa väännettävä, muuten se ei vanhana taivu!

Usein kuulee sanottavan, ettei koulu ole enää kovin tärkeä vaikuttaja tulevien sukupolvien kasvattamisessa ja että nuoret saavat vaikutteensa lähinnä kotoa, populaarikulttuurista, kaveripiiristä ja mediasta. Tämä on ehkä osittain totta. On kuitenkin syytä muistaa, että ajallisesti koulun mahdollisuudet vaikuttaa ovat edelleen ainutlaatuiset; esimerkiksi peruskoulu kokoaa yhteen kaikki tulevat kansalaiset lähes kymmeneksi vuodeksi.

Toisaalta oppimisesta puhutaan usein ikäänkuin sitä tapahtuisi vain koulutusjärjestelmän puitteissa, jossa opettajilla mielletään olevan enemmän valtaa kuin oppilailta ja joissa oppimisesta usein annetaan muodollisena tunnustuksena todistus.

Koulutoverit ovat monelle nuorelle se tekijä, jonka vuoksi kouluun tullaan. Kavereita tavataan myös koulun ulkopuolella. Koulun ulkopuolella on myös paljon oppimiseen tähtävää toimintaa, joka on järjestettyä toimintaa vaikka siinä ei yleensä jaeta todistuksia. Näissä epämuodollisissa oppimisympäristöissä painopiste on usein koululaitosta enemmän jonkin taidon oppimisessa.

Erityisen tärkeitä oppimisen areenoita muodostavat erilaiset yhteistoiminnan muodot, joissa on mahdollisuus toimia saman ikäryhmän kanssa keskenään. Tällaisia oppimisympäristöjä tarjoavat esimerkiksi urheilu- ja nuorisojärjestöt, jotka ovat osa kansalaisyhteiskuntaamme. Julkisina organisaatioina kunnilla on keskeinen vastuu nuorten kasvun ja oppimisen areenoiden kehityksestä, jossa myös kansalaisjärjestöillä on oma roolinsa.

6.2 Nuorisotyö ja globaalikasvatus

Nuorisolain esittämä arvopohja sisältää seuraavat lähtökohdat: yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Laki suuntaa erityisesti tavoitteellista kuntien nuorisotyötä sekä valtion nuorisotoimialan painopisteitä, mutta ilmentää melko hyvin koko suomalaisen nuorisotyön arvomaailman ja vaikuttaa myös alan muiden toimijoiden painotuksiin.

Suomessa kansalaisjärjestöjen toiminnassa 1800-luvulta lähtien vahvistuivat kollektiivisesti perustellut kansalaiskasvatuksen, kansansivistyksen ja itsekasvatuksen ideat, jotka vaikuttivat koko yhteiskunnan kehityksessä. 1900-luvun alkupuoliskoon mennessä jär-

jestöissä oli kehitetty nuorisotyön keskeiset toimintamuodot. Kuntien ja seurakuntien toimintaan nuorisotyö vakiintui 1940-1950-luvuilla. Nykyään paikallisesti nuorisotyötä tekevät kunnat, seurakunnat ja yhdistykset toimivat rinnakkain, usein vuorovaikutuksessa ja monissa tapauksissa vahvassa yhteistyössä.

Pienten paikkakuntien enemmistössä voimavarat ovat niin pienet, että ilman rinnakkaisuutta ja voimien yhdistämistä lapsille ja nuorille suunnatuista toimintamahdollisuuksista ja palveluista paljon jäisi toteutumatta. Suurimmissa kaupungeissa taas toimijat voivat erikoistua vahvemmin ja toiminta on enemmän rinnakkaista, koska nuoria ja tehtävää riittää eri toteuttajille. Enemmistö lapsista ja nuorista osallistuu vuosittain johonkin heille nuorisotyön kautta tarjoutuvaan toimintaan ja vertaistaiskohtaamisiin ja näin he tulevat myös nuorisotyöntekijöiden kohtaamiksi.

Sana ”globaalikasvatus” ei ole suomalaisessa nuorisotyössä yleisesti tunnettu eikä käytetty. Globaalikasvatuksen aiheet ilmenevät nuorisotyössä vaihtelevasti, mutta jotkut niistä ovat jo perinteinen osa nuorisotyötä. Ehkä selvin aihe on vuosikymmeniä nuorisotyössä toteutettu kansainvälinen yhteistyö, jonka tavallisia muotoja ovat olleet eri kulttuureihin tutustuminen, nuorisovierailut ja kansainväliset leirit sekä nuorisovaihto. Monikulttuurista nuorisotyötä ja -toimintaa sekä rasmin vastaista kasvatus nuorisotyössä on kehitetty näkyvästi 1990-luvulta lähtien.

Ihmisoikeudet, kestävä kehitys tai ympäristökasvatus, sekä kehityspolitiikka, rauhan edistäminen ja konfliktien ehkäisy näkyvät nuorisotyön alueella selvimminkin kirkon ja kristillisten järjestöjen toiminnassa sekä osa-alueisiin erikoistuneiden järjestöjen toiminnassa. Kristillisessä nuorisotyössä monikulttuurisuus ja rauhankasvatus liittyvät myös uskontodialogin edistämiseen. Kuntien nuorisotyössä nämä aiheet eivät tavallisesti näytkään erikseen nimettyinä läpi koko toiminnan, mutta luonnollisesti ne voivat tulla esille monissa yhteyksissä. Vastuullisuuden kasvaminen voidaan liittää osallisuustoimintaan, jota on nuorisotoimialalla kehitetty perinteisesti ja viime vuosina erityisellä panostuksella.

Eri aiheiden painottuminen nuorisotyössä riippuu nuorisotyöntekijän omista intresseistä ja nuorten hänelle osoittamasta kiinnostuksesta. Esimerkiksi monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden aiheisiin voi nuorisotyön koulutuksessa erikoistua, mutta ympäristökasvatuksen ja kestävä kehityksen huomioiminen on alan koulutuksessa vielä heikkoa. Ympäristökasvatuksen hallinnollinen asema Suomessa on epämääräinen, koska ympäristöasiat ja kasvatustavat jakaantuvat eri sektoreihin ja rahoitus pohja on epävarma. Siitä huolimatta niitä on edistetty monissa nuorisotyön kehittämissuunnitelmissa ja vakiintuneissa toiminnissa varhaiskasvatuksessa, kouluissa, järjestöissä, seurakunnissa sekä lapsille ja nuorille suunnatussa nuorisotyössä

6.3 Nuorten osallisuuden edistäminen kuntien toiminnassa

Nuorisolaissa on nuorten osallistumisesta ja kuulemisesta säädetty seuraavasti: ”Nuorille on järjestettävä mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa”. Tämä velvoite on kirjattu nuorisolakiin, mutta se on kuntaa myös poikkihallinnollisesti velvoittava.

Kuntatason asiantuntijana globaalivastuuprojektin ohjausryhmällä oli oululainen luokanopettaja ja kaupunginvaltuutettu Satu Haapanen, joka on laajasti perehtynyt lasten ja nuorten osallisuuden ja vaikuttamiseen. Satu Haapanen kirjoitti ohjausryhmän loppuraporttiin (2010) seuraavan esimerkin kuntatason hyvästä yhteistyöstä opetus- ja nuorisotoimen välillä tässä nuorten yhteiskunnalliseen vastuuseen kasvattamisessa. Tämä voinee toimia hyvänä esimerkkinä monelle muullekin kunnalle:

”Oulun kaupungissa toteutetaan lasten ja nuorten osallisuuden ja vaikuttamisen mallia osana alueellista ja kaupunginlaajuisia yhteistyötä. Lasten ja nuorten osallisuus on osa nuoris- ja opetustoimen saumatonta yhteistyötä, joka ulottuu myös muille aloille esim. oppilashuoltoon ja aamu- ja iltapäiväkerhotoimintaan. Lasten ja nuorten osallisuus on yhtenä painopisteenä molempien hallintokuntien strategioissa. Osallisuuden ja vaikuttamisen Oulun mallissa koulut nimeävät edustajansa alueilla toimiviin nuorten vaikuttajaryhmiin, joiden vetäjänä toimii nuorisotyöntekijä ja osallisuuskoordinaattori. Vaikuttajaryhmiä, joita on yksitoista, kuullaan alueidensa asioissa, minkä lisäksi ryhmät tekevät esityksensä kerran vuodessa kokoontuvalle lasten ja nuorten kaupunkikokoukselle. Kaupunkikokouksella on käytettävissä tietty summa rahaa, josta lapset ja nuoret yhdessä päättävät. Lisäksi kaupunkikokous tekee päätöksiä ja antaa julkilausumia kaupunginhallitukselle ja hallintokunnille.

Osallisuustoiminta on laajentunut kuluvana vuonna (2009) koskemaan ammattioppilaitoksia ja lukioita, joiden opiskelijat ovat itse suunnitelleet osallisuuden toimintamalliaan. Malliin kuuluvat nuorten parlamenttivaalit, jotka pidettiin vuoden 2009 lopussa. Oulun kaupungin osallisuuden visiossa ja strategiassa 2011 edellytetään, että lapset ja nuoret otetaan mukaan kaikkeen suunnittelu- ja kehittämistyöhön. Kun lapsi pääsee rakentamaan yhteisöään pienestä pitäen, oppii hän, että hänen mielipiteillään ja teoillaan on arvoa ja merkitystä. Vaikka hän saattaa joutua joskus pettymään, kun huomaa, että kaikki ideat eivät kannakaan, oppii hän perustelemaan päätöksensä ja luottamaan itseensä. Hänestä kasvaa vahva nuori ja aikuinen, joka tietää, että yhdessä tehdyillä päätöksillä muutetaan maailmaa ja että huomina on juuri sellainen, millaiseksi sen yhdessä ja demokraattisella päätöksenteolla luomme.”

Osallisuuden polulla on kuulluksi tulemisella erityisen suuri merkitys. Tämä koskee niin kunnan päätöksentekijöitä suhteessa nuoriin kuin näitä nuorten edustajia suhteessa siihen yhteisöön, joka heidät on valinnut edustajikseen. Toisen kuunteleminen ja halu ymmärtää toisen näkökulmaa on osoitus välittämisestä. Nuoren ihmisen kehityksen kannalta keskustelu välittävässä ilmapiirissä ja kuulluksi tuleminen on edellytys suotuisan minuuden ja vahvan kansalaisuuden rakentumiselle. Mikäli osallisuutta halutaan käyttää välineenä ratkoa aikuisista koostuvan yhteisön ongelmia täytyy myös tähän yhteisöön kuuluvien jäsenten kuuntelemiselle löytää aikaa ja tilaa.

6.4 Nuorisotyö oppimisympäristönä suhteessa kouluun

”Tietojen ja taitojen oppimisen ohella tärkeä asia on elämään oppiminen ja kansalaisuuden kasvaminen. Nuorisotyössä oppii toisen huomioon ottamista ja kunnioittamista. Vuorovaikutustaidot ja ristiriitojen ratkaiseminen ovat osa jokaisen ihmisen kansalaisvalmiuksia. Halu osallistua ja toimia kasvavat vain oman mukana olemisen kautta. Näitä aktiivisen kansalaisuuden tunnusmerkkejä ei opi koulukirjoja lukemalla, vaan elämällä ja toimimalla.” (Harju 2009, 114. Teoksessa Lampinen & Melén-Paaso (toim.) 2009. Tulevaisuus meissä. Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen. Helsinki: Opetusministeriön julkaisuja 2009: 40.)

Nuorisotyölle ominaista on kokemusperäinen ”hiljainen tieto”, jota ei voi niin sanotusti lukemalla oppia, ja sen välittyminen nuorisotyöntekijän ja nuorten kohtaamisissa. Tämän hiljaisen tiedon näkyväksi tekeminen on myönteinen haaste niin kentän toimijoille kuin nuorisotyöntekijöiden kouluttajille ja ohjaajille. Toisaalta on myös tärkeää pohtia, missä määrin näkyväksi tekeminen voi merkitä nuorisotyölle ominaisen kohtaamisen ”ohentamista”. Päivittäisen nuorten parissa toiminnan kautta nuorisotyö tarjoaa ensisijassa arkisia

nuorten välisiä kontakteja sekä nuorisotyöntekijän ja nuoren tai työntekijän ja nuorisoryhmien välisiä kohtaamisia, joissa nuoren vapaaehtoisesti valitsema oleskelu ja keskustelu mahdollistavat luottamuksellisen ja tarvittaessa hienovaraisen asioiden käsittelyn ja tilanteisiin vaikuttamisen. Toinen tavallinen tapa on tarkastella asiaa erilaisen tekemisen kautta tapahtuvana toiminnallisena oppimisena.

Nuorisotyöllä on erityisen mielenkiintoinen asema suhteessa muodollisiin ja epämuodollisiin oppimisympäristöihin. Toisaalta nuorisotyö edustaa monilta osiltaan epämuodollista oppimisympäristöä rinnastuen mihin tahansa harrastus- ja vapaa-ajantoimintaan tai vaikkapa perhe-elämään. Toisaalta se ulottuu joiltakin osiltaan selvästi muodollisempaan toimintaympäristöön, esimerkiksi etsivässä, koulutukseen ja työelämään ohjaavassa sosiaalisessa nuorisotyössä tai vahvempien tukijärjestelmien ja avun piiriin saattavassa nuoren toimintaan puuttuvissa ja kontrolloivissa tehtävissä.

Suomalaisessa nuorisotyössä jatkuvaa keskustelua aiheuttaa toisaalta halu profiloida nuorisotyötä muodollisesti ammatillisena toimintana, toisaalta säilyttää sille luonteenomainen epämuodollisuuteen kiinnittyvä ammatillisuus ja osaaminen. Tämä on ilmennyt selvästi ajankohtaisessa (2010-2011) keskustelussa nuorisotyön ja koulun suhteesta.

Nuorisotyön ja koulun suhde on viime vuosina ollut myönteisessä kehityksessä, mutta toistaiseksi tarkkaa kokonaiskuvaa ei ole saatavissa. Perinteisesti suhde on vaihdellut kausittain toteutuvasta lasten ja nuorten ohjaustoiminnasta tai kunnan nuorisotyön johdon ja koulun viranhaltijatapaamisista selvään yhteydettömyyteen, jossa usein on nähty keskustelukulttuurien tai kasvatusideologioiden eroista tai tietämättömyydestä ja ennakkoluuloista johtuvia vaikeuksia.

Hyviä kokemuksia on kertynyt esimerkiksi nuorisotyöntekijöiden vuosittain toteuttamista koululuokkien ryhmätyksistä, päihde- tai seksuaalivalistuksista, osallisuuskoulutuksesta (oppilaskunnat ja muut osallisuus- ja vaikuttamisryhmät) ja vanhempainilloista ja vapaa-ajan toiminnoista tiedottamisesta. Tällä hetkellä kehitys näyttäisi kulkevan kohti aiempaa vahvempaa nuorisotyöntekijän roolin tunnistamista suhteessa kouluun ja joissakin tapauksissa nuorisotyöntekijän säännöllinen läsnäolo koulussa tai sen yhteydessä on haluttu vakinaistaa. Monia kokeilu- ja kehittämistoimia on käynnissä koulun ja nuorisotyön yhteistyön edistämiseksi.

Liite 1: Globaalivastuuprojektin ohjausryhmän jäsenet ja asiantuntijat

Opetusministeriö julkaisi maaliskuussa 2007 Kansainvälisyyskasvatus 2010 -ohjelman (KVK 2010). Maaliskuussa 2007 opetusministeriö käynnisti myös Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen -projektin, joka oli jatkoa KVK 2010 -ohjelmalle. Kansainvälisyyskasvatus 2010 -ohjelman hallinnoinnista vastaa opetusministeriön kansainvälisten asian sihteeristö. Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin asetti 27.4.2007 Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen -projektille ohjausryhmän koordinoimaan projektin työtä ja sen etenemistä. Ohjausryhmän määräaika oli 30.4.2009 ja sille myönnettiin jatkoaikaa 31.1.2010 saakka.

Vuoden 2008 aikana projektin ohjausryhmän kokoonpanossa tapahtui muutoksia, jotka johtuivat ohjausryhmän jäsenten tehtävien tai toimenkuvien muutoksista ja ohjausryhmän vakiintuneeksi kokoonpanoksi muotoutui loppukesästä 2008 seuraava:

Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi projektin johtaja, FL, opetusneuvos Monica Melén-Paaso, opetusministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan osasto, korkeakoulu- ja tiedeyksikkö ja jäsenenä erikoissuunnittelija Mikko Cortés Téllez, opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto, neuvonantaja Jussi Karakoski, ulkoasiainministeriön kehityspoliittinen osasto (tiedottaja, kehityskasvatuksen vastuuvirkamies Erja-Outi Heimon vaihdettua työtehtäviä), neuvotteleva virkamies Ilkka Turunen, opetusministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan osasto (erikoissuunnittelija Ville Heinosen vaihdettua työtehtäviä), KT, dosentti Taina Kaivola, Helsingin yliopisto (ohjausryhmän valitsema 1. varapuheenjohtaja), pääsihteerit Rilli Lappalainen, Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys ry (jäsenenä Lappalainen on myös toiminut yhteyshenkilönä kansalaisjärjestökenttään), KTT, yliopettaja Liisa Rohweder, HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu, 1.8.2009 alkaen WWF:n pääsihteerit (ohjausryhmän valitsema 2. varapuheenjohtaja), PhD., dosentti Reetta Toivanen, Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti ja Helsingin yliopiston etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuskeskus CEREN (professori, YK:n ihmisoikeusneuvoston erityisraportoija Martin Scheinin, Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti, siirrettyä muihin tehtäviin) ja MMT, opetusneuvos Susanna Tauriainen, Opetushallitus.

Ohjausryhmä valitsi vuoden 2008 alussa pysyviksi asiantuntijoikseen Kansainvälisyyskasvatus 2010 -ohjelman valmistelusta vastannut opetusneuvos Ritva-Sini Merilammen opetusministeriöstä, opetusneuvos Liisa Jääskeläisen Opetushallituksesta sekä kansainvälisen kasvatuksen lehtori Partow Izadin Lapin yliopistosta.

Lars Rydén, Uppsalan yliopiston professori sekä kansainvälisen Baltic University Programmin johtaja emeritus, on osallistunut neljän globaalivastuuprojektin julkaisun toteuttamiseen sekä kirjoittajana että toimituskunnan jäsenenä.

Globaalivastuun ja kestävä kehityksen tietopohja -hanke (2008 - 2009) on ollut itsenäinen osa opetusministeriön laajaa Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen -projektia. Hanketta koordinoivat globaalivastuuprojektin ohjausryhmän jäsen ja 2. varapuheenjohtaja Liisa Rohweder ja FT, tutkijayliopettaja Anne Virtanen, Hämeen ammattikorkeakoulu. Hankkeeseen osallistui lisäksi laaja asiantuntijaryhmä. Hanke jakautui korkeakoulujen vastuullisuuden indikaattorien ja tavoitteiden kehittämishankkeeseen, laajan globaalivastuun ja kestävä kehityksen tietopohjan kokoamiseen sekä loppuraportin laatimiseen. Osahankkeen tuotoksena julkaistiin teos ”Globaalivastuu ja kestävä kehitys koulutuksessa. Kehittämisen ja seurannan tietopohja”. Virtanen, A & T. Kaivola (2009),

toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2009:56. Teoksessa on kuvattuna osahankkeen tulokset ja siihen osallistuneet tahot.

Ohjausryhmän asettamiskirjeessä vahvistettiin seuraava tutkijaverkosto ohjausryhmän asiantuntijalimeksi: VTT, professori Liisa Laakso, Jyväskylän yliopisto (nykyään Helsingin yliopisto), FT, johtaja Paula Lindroos, Åbo Akademi, KT, professori Rauni Räsänen, Oulun yliopisto, PhD, professori Liisa Salo-Lee, Jyväskylän yliopisto, PhD, vanhempi tutkija Reetta Toivanen, Åbo Akademi, VTM, ja amanuenssi Unto Vesa, Tampereen yliopisto.

Keväällä 2007 asetetun projektin tehtäviksi annettiin arvioida globaalikasvatuksen ja sen avainkäsitteiden merkitystä kansallisessa ja kansainvälisessä politiikkakehyksessä sekä esittää näkemys globaalikasvatuksen nykytilanteesta ja kehittämistarpeista Suomessa. Tämän toimeksiannon lopputulokset on dokumentoitu projektin tuottamassa seitsemässä julkaisuissa (ks. liite 2). Näiden julkaisujen toimittajien työpanos on ollut projektille erittäin merkittävä, kuten myös julkaisujen artikkelien kirjoittajien.

Projektin kehitysvaiheita on syksystä 2007 voinut seurata opetusministeriön Etusivu-verkkolehdeissä artikkelipalstalla Teemana maailmanlaajuinen vastuu. Tämän teemapalstan artikkelinkirjoittajat ovat osoittaneet, miten laajasti tämä vastuullisuuden käsite voidaan ymmärtää, ja täten asiantuntemuksellaan syventäneet globaalivastuuprojektin osaamis pohjaa.

Opetusministeriön kansainvälisten asiain sihteeristön projektikoordinaattori Mikko Cantell toimi projektin koordinaattorina syyskuusta marraskuuhun 2007. Kauppatieteen ylioppilas Annika Rohweder on projektin ohjausryhmän päätöksellä toiminut projektin sivutoimisena assistenttina elokuusta 2008 lähtien. Opetusministeriön toimeksiannosta projektin osa-aikaisena koordinaattorina toimi tammikuusta syyskuuhun 2009 KM Johanna Lampinen, Ihmisoikeusliiton koulutuskoordinaattori, joka myös oli projektin sisällöllisen loppujulkaisun ”Tulevaisuus meissä. Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen” toinen toimittaja.

Lokakuusta 2009 alkaen opetusministeriön aikuiskoulutuksen tulosalueen nimeämänä asiantuntijana on ohjausryhmässä ollut FT, pääsihteerin Aaro Harju Sivistysliitto Kansalaisfoorumista.

Kuntatason asiantuntijana ohjausryhmällä on syksyn 2009 aikana ollut oululainen luokanopettaja ja kaupunginvaltuutettu Satu Haapanen. Hän on kansallisten ja kansainvälisten työtehtäviensä sekä luottamustoimiensa kautta laajasti perehtynyt lasten ja nuorten osallisuuteen ja vaikuttamiseen.

Vuoden 2008 aikana tämän poikkihallinnolliseksi muodostuneen projektin tueksi syntyi asiantuntijaverkostoja sekä opetusministeriön sisällä että opetusministeriön hallinnonalalla yleisemminkin. Nämä verkostot ovat olleet projektin kehityksen kannalta merkityksellisiä.

Tutkija Petri Cederlöf on tammikuussa 2011 täydentänyt projektin keskeisiä tuloksia kuvaavan asiakirjan (2011) sisältöä huomioilla nuorisotyöstä suhteessa projektin tuloksiin (luvut 6.2 ja 6.4). Petri Cederlöf on vuodesta 1997 lähtien toiminut kirjoittajana, keskustelijana, luennoitsijana ja tutkijana suomalaista nuorisotyötä käsittelevien aiheiden parissa. Työtä on pääosin rahoittanut opetus- ja kulttuuriministeriö. Nyt käynnissä olevan seurantatutkimuksen pääkohteita ovat nuorisotyön aseman kehitys ja sen merkityksen hahmottuminen yhteiskunnallisten muutosten yhteydessä.

Gloaalivastuuprojektin viimeinen julkaisu ja sitä kautta sisällöllinen pääteos on Tulevaisuus meissä. Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen. Lampinen, J. & M. Melén-Paaso (2009; toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2009:40). Sen tavoitteena on esitellä projektin aikana rakennettua uutta tietoa ja ymmärrystä sekä vankkaa globaalivastuun

arvopohjaa. Projektin aikana syntynyttä globaalivastuun edistämisen uutta, teoreettis-käytännöllistä viitekehystä (ks. artikkelit Globaalivastuun edistämisen uusi viitekehys ja From International Education to Global Responsibility, Kaivola & Melén-Paaso) on tässä käsillä olevassa julkaisussa edelleen kehitetty.

Liite 2: Opetusministeriön globaalikasvatusta ja globaalia vastuuta käsittelevät julkaisut 2007–2009

Kansainvälisyyskasvatus 2010. Opetusministeriön julkaisuja 2007:11. Julkaisu sisältää opetusministeriön Kansainvälisyyskasvatus 2010 -ohjelman. Ohjelmaan koottiin Suomen kansainvälisyyskasvatuksen kansalliset kehittämistavoitteet ja niitä edistävät toimenpidesuosituksen, jotka pyritään toteuttamaan vuoteen 2010 mennessä opetusministeriön hallinnonalalla yhteistyössä muiden ministeriöiden sekä kansalaisjärjestöjen kanssa. Kansainvälisyyskasvatus 2010 on Suomen ensimmäinen kansallinen, yhteiskunnan eri sektoreita huomioiva kansainvälisyyskasvatuksen ohjelma.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm11.pdf?lang=fi>

Towards sustainable development in higher education – Reflections. Kaivola, T. & L. Rohweder (2007; eds.). Publications of the Ministry of Education 2007:6. Korkeakoulujen tehtävänä on olla uuden tiedon majakoita sekä koulutusjärjestelmällemme että muulle yhteiskunnalle. Tämä julkaisu tuotettiin Suomen opetusministeriön kontribuutiona YK:n kestävästä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten. Julkaisun kohderyhmänä ovat kansalliset ja kansainväliset koulutuspoliittiset päätöksentekijät sekä korkeakoulujen ja muun opetushallinnon toimijat.

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm06.pdf>

Education for Global Responsibility – Finnish Perspectives -julkaisu. Kaivola, T. & M. Melén-Paaso (2007; eds.). Publications of the Ministry of Education 2007:31. ”Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen” -projekti pohjautuu Kansainvälisyyskasvatus 2010 -ohjelmaan. Projektin käsitteelliseksi perustaksi otettiin vuoden 2004 kansainvälisen arvioinnin viitekehys globaalikasvatukselle, eli ns. Maastrichtin konferenssin (2002) julistus ja siihen liittyvät asiakirjat. Tässä tutkijoiden artikkeleista koostuvassa julkaisussa selkeytetään globaalikasvatuksen käsitteellistä viitekehystä ja siihen liittyviä teemoja.

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm31.pdf>

Kohti kestävästä kehitystä – pedagoginen lähestymistapa. Rohweder, L & A. Virtanen (2008; toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2008:3. Globaali vastuullisuus, ilmastonmuutos, sosiaalisen eriarvoistumisen kysymykset, kulttuurien erilaisuus ja talouden globalisointuminen ovat teemoja, jotka tulee yhä painokkaammin ottaa huomioon yhteiskunnassa. Koulutuksen yhtenä tehtävänä on tuottaa osaamista, jolla yhteiskuntaa ja työelämää voidaan näiden kysymysten näkökulmasta kehittää kestäväan suuntaan. Julkaisun tarkoituksena on tukea korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten opettajia sisällyttämään omaan opetukseensa ekologiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen sekä taloudelliseen kestäväan kehitykseen liittyviä elementtejä ja pedagogisia lähtökohtia

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm03.pdf>

Puheenvuoroja maailmanlaajuiseen vastuuseen kasvamisesta -julkaisu. Kaivola, T. (2008; toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2008:13. Julkaisun ensimmäisessä Symposiumin satoa -osassa globaalikasvatuksesta puhuvat sekä koti- että ulkomaiset tutkijat. Julkaisun toinen jakso koostuu projektin etenemistä dokumentoivista kirjoituksista.

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm13.pdf>

Kasvaminen globaaliin vastuuseen - Yhteiskunnan toimijoiden puheenvuoroja -julkaisu (Rohweder, L. 2008;toim) Opetusministeriön julkaisuja 2008:13. Julkaisussa yhteiskunnan eri toimijat kertovat mitä globaaliin vastuuseen kasvaminen voi olla. Globaaliin vastuuseen liittyviä teemoja lähestytään tutkimuksen, elinkeinoelämän, kansalaisjärjestöjen ja median näkökulmista. Tutkimus pyrkii tuottamaan objektiivista tietoa, elinkeinoelämä on yhteiskunnan keskeinen toimija ja hyvinvoinnin edistäjä, kansalaisjärjestöt edustavat kansalaisten ääntä erilaisissa asiayhteyksissä ja media puolestaan muokkaa ihmisten maailmankuvaa sekä kuvaa samalla aikansa yhteiskuntaa.

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm40.pdf>

Tulevaisuus meissä. Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen. Lampinen, J. & M. Melén-Paaso (2009; toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2009:40. Teos keskittyy globaaliin vastuuseen kasvamisessa esiin tulevien arvojen, toimijoiden ja toimintatapojen esittelyyn. Julkaisu johdattaa globaaliin vastuuseen kasvamiseen ja siihen liittyvien avainkäsitteiden merkityksen ymmärtämiseen kansallisessa ja kansainvälisessä kehityksessä. Samalla se kuvaa globaalikasvatuksen nykytilaa Suomessa. Tämä projektin sisällöllinen päätteos on suunnattu erityisesti kasvattajille, kouluttajille ja ohjaajille.

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm40.pdf>

Globaalivastuu ja kestävä kehitys koulutuksessa. Kehittämisen ja seurannan tietopohja. Virtanen, A & T. Kaivola (2009, toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2009:56. Globaalivastuun ja kestävä kehityksen tietopohja -hanke on ollut itsenäinen osa opetusministeriön laajaa Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen -projektia. Julkaisu kuvaa kansainvälisiä ja kansallisia käytäntöjä ja mahdollisuuksia globaalivastuun ja kestävä kehityksen edistämisen, seurannan ja arvioinnin sisällöistä ja menetelmistä koulutuksessa. Raportti sisältää projektin ehdotuksen globaalikasvatuksen seurannan ja arvioinnin tietopohjaksi.

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm56.pdf>

Opetusministeriön Etusivu-verkkolehden ”Teemana maailmanlaajuinen vastuu” artikkelipalsta esittelee projektin vaiheita syksystä 2007 lähtien. Kirjoituksissa käsitellään globaaliin vastuuseen liittyviä aiheita monipuolisesti ja käytännönläheisesti Mukana on sekä tutkimustuloksia että konkreettisia esimerkkejä vastuullisten toimintakäytänteiden edistämisestä. Uusi artikkeli julkaistaan kahden viikon välein. Jokaisen artikkelin lopussa on linkki myös aiempiin kirjoituksiin sekä linkki ”Globaalivastuuseen liittyviä materiaali- ja tietolähteitä” muiden tahojen tuottamille verkkosivuille.

<http://www.minedu.fi/etusivu>

Osana Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen –projektia tuotettiin OKM:n rahoituksella yhdessä BUP-verkoston ja Uppsalan yliopiston kanssa multimediaesitys ”An Agenda for Global Responsibility” käytettäväksi oppimateriaalina globaalivastuun teemojen avaamiseksi. Multimediaproduktio koostuu lyhytelokuvista, jotka auttavat käsittelemään globaaleja kysymyksiä rauhan ja konfliktien ehkäisyn, demokratian ja ihmisoikeuksien, kehityksen ja köyhyyden sekä kestävä kehityksen näkökulmista. Multimediaproduktio on saatavissa BUP-verkoston sivuilta. (www.bup.fi)

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Undervisnings- och kulturministeriet
Ministry of Education and Culture
Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-263-020-9 (PDF)
ISSN-L 1799-0343
ISSN 1799-0351 (PDF)